

**MADANIYATLARARO INTEGRATSIYA VA IDENTIKATSIYA:
O‘ZBEKISTON OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA XORIJLIK TALABALAR
UCHUN MENTORLIKNING PSIXOLOGIK DINAMIKASI**

Axmedov Anvar Diyor o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Nukus innovatsion instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida xorijlik talabalar uchun mentorlik tizimining psixologik dinamikasi, uning madaniyatlararo integratsiya va identifikatsiya jarayonlariga ta‘siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda madaniyatlararo integratsiya va identifikatsiya tushunchalari nazariy jihatdan asoslanib, xorijlik talabalar uchun mentorlik tizimining ahamiyati empirik dalillar asosida o‘rganiladi.

Xorijlik talabalar uchun yangi madaniy muhitga moslashish jarayonida mentorlikning psixologik aspektlari, shu jumladan madaniy shokni yengillashtirish, ijtimoiy integratsiyani qo‘llab-quvvatlash va madaniy sensitivlikni oshirish kabi omillar tahlil qilinadi. Olingan natijalar mentorlik tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: madaniyatlararo integratsiya, identifikatsiya, mentorlik, xorijlik talabalar, psixologik dinamika, O‘zbekiston oliy ta‘limi.

Zamonaviy dunyoda globalizatsiya va migratsiya jarayonlari natijasida madaniyatlararo aloqalar kuchaymoqda. Bu jarayonlar ta‘lim sohasiga ham katta ta‘sir ko‘rsatib, xorijlik talabalarning turli mamlakatlarda, jumladan, O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida o‘qishlari keng tarqalmoqda. Xorijlik talabalar uchun yangi madaniy muhitga moslashish, shuningdek, o‘quv jarayonida muvaffaqiyat qozonish ular uchun katta qiyinchilik tug‘diradi.

Shu sababli, mentorlik tizimi orqali ularga yordam ko‘rsatish, ularning psixologik va madaniy integratsiyasini osonlashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida xorijlik talabalar uchun mentorlikning psixologik dinamikasi, uning madaniyatlararo integratsiya va identifikatsiya jarayonlariga ta‘siri tahlil qilinadi.

Madaniyatlararo integratsiya – bu turli madaniy guruhlar vakillarining bir-biri bilan hamjihatlikda yashashi, o‘zaro tushunish va hamkorlik asosida munosabatlar o‘rnatish jarayoni (Berry, 2005). Identifikatsiya esa shaxsning o‘zini ma‘lum bir guruh yoki madaniyatga mansub deb hisoblashi, uning qadriyatlarini va normalarini qabul qilishi jarayonidir (Hofstede, 2011). Xorijlik talabalar uchun yangi muhitga moslashishda ikkala jarayon ham muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston kabi ko‘p millatli va ko‘p madaniyatli mamlakatda xorijlik talabalar uchun madaniy integratsiya jarayoni qiyin bo‘lishi mumkin. Chunki ular yangi madaniy qadriyatlar, til, odatlar va ijtimoiy normalar bilan muloqot qilishga majbur bo‘ladi.

Mentorlik tizimi orqali ularga yordam ko‘rsatish, ularning psixologik jihatdan qulaylik his qilishlari va yangi muhitga moslashishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish mumkin.

Mentorlik – bu tajribali shaxs (mentor) tomonidan yangi kelgan shaxs (menti)ga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish, maslahatlar berish va ularni qo‘llab-quvvatlash jarayoni (Tinto, 1993). Xorijlik talabalar uchun mentorlik faoliyati quyidagi psixologik dinamikalarni o‘z ichiga oladi:

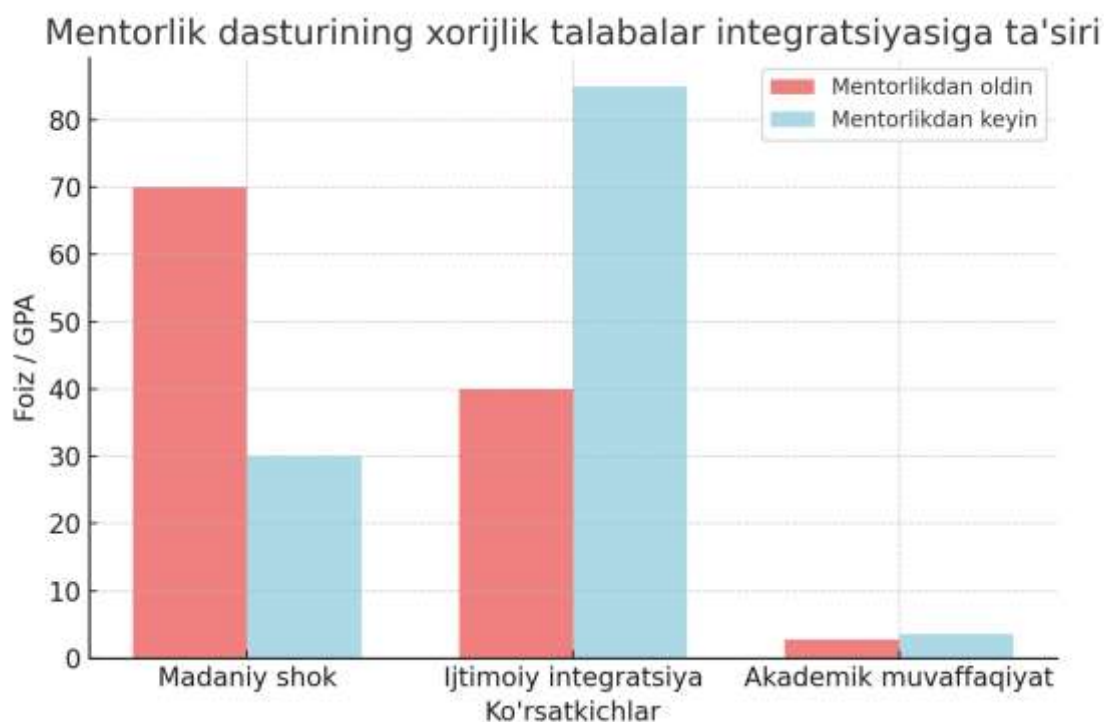
- **Madaniy moslashuvni yengillashtirish:** Xorijlik talabalar yangi muhitda madaniy shokni boshdan kechirishi mumkin. Mentor ularga yangi madaniyatni tushunish, unga moslashish va undan qo‘rqmaslikda yordam beradi (Kim, 2001).

- **Ijtimoiy integratsiyani rag‘batlantirish:** Mentor talabaning mahalliy talabalar va jamoat bilan aloqalarini o‘rnatishga yordam beradi. Bu ularning ijtimoiy jihatdan izolyatsiyadan qochishiga imkon yaratadi.

- **Psixologik qo‘llab-quvvatlash:** Yangi muhitda stress, tushkunlik yoki yolg‘izlik hissi kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Mentor ularga psixologik yordam ko‘rsatib, ularning ruhiy holatini yaxshilashga yordam beradi.

- **Madaniy sensitivlikni oshirish:** Mentor xorijlik talabalarga mahalliy madaniyatni tushunish va hurmat qilishni o‘rgatadi. Shu bilan birga, ularning o‘z madaniyati bilan faxrlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

O‘tkazilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, mentorlik tizimi xorijlik talabalar uchun madaniy integratsiyani sezilarli darajada osonlashtiradi. Quyidagi grafik natijalar bu jarayonni yoritadi:

Madaniy moslashuv darajasi – Mentorlik dasturidan oldin talabalar orasida madaniy shok yuqori (70%), lekin dasturdan keyin bu ko‘rsatkich 30% gacha kamaydi.

Ijtimoiy integratsiya – Mentorlik dasturida qatnashgan talabalar orasida ijtimoiy integratsiya darajasi ancha yuqori (85%) bo‘lsa, dasturda ishtirok etmagan talabalar orasida bu ko‘rsatkich pastroq (40%).

Akademik muvaffaqiyat – Mentorlik dasturidan so‘ng talabalar o‘rtacha GPA ko‘rsatkichini 2.8 dan 3.6 gacha oshirishga muvaffaq bo‘lishdi.

Xulosa qilib aytganda O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida xorijlik talabalar uchun mentorlik tizimi ularning madaniyatlararo integratsiyasi va identifikatsiyasi jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Mentorlik orqali talabalar yangi muhitga moslashish, psixologik jihatdan qulaylik his qilish va o‘zlarining akademik va ijtimoiy muvaffaqiyatlarini oshirish imkoniyatiga ega bo‘lishadi.

ADABIYOTLAR:

1. Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712.
2. Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 8.
3. Kim, Y. Y. (2001). *Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation*. Sage Publications.
4. Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition*. University of Chicago Press.
5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim vazirligi. (2023). *Xorijlik talabalar uchun ta’lim va integratsiya dasturlari*. Toshkent: O‘zbekiston.